

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/52/213-217>

Müjgan Abdullayeva
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
magistrant
<https://orcid.org/0009-0006-3042-2919>
mujgan.abdullayeva2003@gmail.com

Ənənəvi və onlayn təlim modellərinin müqayisəsi

Xülasə

Ənənəvi və onlayn təlim modellərinin müqayisəsi müasir təhsil sisteminin çevikliyini, əlçatanlığını və effektivliyini qiymətləndirmək baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır. Ənənəvi təlim modeli müəllim və tələbə arasında birbaşa ünsiyyət, sosial qarşılıqlı əlaqə və dərs mühitindəki psixoloji təsirlər üzərində qurulur. Bu modeldə motivasiya və nizam-intizam daha yüksək səviyyədə müşahidə olunur, lakin zaman və məkan məhdudiyyətləri, həmçinin resursların məhdudluğu kimi çatışmazlıqlar mövcuddur. Onlayn təlim isə rəqəmsal texnologiyaların inkişafı nəticəsində yaranmış və tədris prosesini qlobal mühitə daşıyan bir modeldir. Bu model tələbələrə istənilən vaxt və yerdən tədrisə qoşulmaq imkanı verir, fərdi öyrənmə sürətini nəzərə alır və multimedial vasitələrlə öyrənməni daha interaktiv edir. Bununla yanaşı, texnoloji problemlər, sosial təcrid və motivasiya çatışmazlığı kimi məhdudiyyətlər mövcuddur. Əlavə olaraq, ənənəvi və onlayn təlim modellərinin müqayisəsi göstərir ki, müasir təhsil prose-sində yalnız bir modelə üstünlük vermək kifayət etmir. Təhsil iştirakçılarının — müəllimlərin, tələbələrin və idarəçilərin — dəyişən sosial-iqtisadi və texnoloji şəraitə uyğunlaşma bacarıqları mühüm rol oynayır. Ənənəvi təlim modeli şəxsiyyətlərarası ünsiyyət, emosional qarşılıqlı əlaqə və sosiallaşma imkanları baxımından hələ də əvəzolunmazdır. Sınıf daxili mühitdə tələbələrin birgə fəaliyyətləri, diskussiyalar və praktiki təcrübələr onların tənqidi düşünmə və komanda bacarıqlarını formalaşdırır. Bununla yanaşı, onlayn təlimin əsas üstünlüyü rəqəmsal resursların geniş istifadəsi və fərdiləş-dirilmiş öyrənmə strategiyalarının tətbiqidir.

Açar sözlər: *ənənəvi təlim, onlayn təlim, hibrid təhsil modeli, rəqəmsal transformasiya, tədris effektivliyi*

Mujgan Abdullayeva
Azerbaijan State Pedagogical University
Master's student
<https://orcid.org/0009-0006-3042-2919>
mujgan.abdullayeva2003@gmail.com

Comparison of Traditional and Online Learning Models

Abstract

The comparison of traditional and online learning models is of great importance for assessing the flexibility, accessibility, and effectiveness of the modern education system. The traditional learning model is based on direct communication between the teacher and the student, social interaction, and psychological effects within the learning environment. In this model, motivation and discipline are observed at a higher level; however, it presents limitations such as time and space constraints and restricted resources. Online learning, on the other hand, is a model that has emerged from the development of digital technologies and has brought the educational process into a global environment. This model allows students to participate in education from any time and place, considers individual learning pace, and enhances learning interactivity through multimedia tools. Nonetheless, it also faces limitations, including technological challenges, social isolation, and a lack of motivation. Furthermore, the comparison of traditional and online learning models demonstrates

that it is not sufficient to rely solely on one model in the modern educational process. The ability of educational participants—teachers, students, and administrators—to adapt to changing socio-economic and technological conditions plays a vital role. The traditional learning model remains indispensable for fostering interpersonal communication, emotional interaction, and socialization opportunities. In classroom settings, collaborative activities, discussions, and practical experiences contribute to the development of students' critical thinking and teamwork skills. At the same time, the primary advantage of online learning lies in the extensive use of digital resources and the implementation of personalized learning strategies.

Keywords: *traditional learning, online learning, hybrid education model, digital transformation, teaching effectiveness*

Giriş

Təhsil sistemində baş verən texnoloji və sosial dəyişikliklər yeni öyrənmə modellərinin yaranmasına səbəb olmuşdur. İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının inkişafı, qlobal pandemiyanın təsiri və distant təhsil imkanlarının genişlənməsi nəticəsində ənənəvi təlim formaları ilə yanaşı, onlayn təlim modelləri də müasir pedaqoji prosesin ayrılmaz hissəsinə çevrilmişdir. Bu dəyişikliklər tədrisin mahiyyətini, metodikasını və iştirakçıların rolunu yenidən müəyyənləşdirmişdir (Əliyeva, 2023, s. 14).

Ənənəvi təlim modeli uzun illər ərzində müəllim mərkəzli yanaşmaya əsaslanmış və sosial qarşılıqlı əlaqə, canlı diskussiyalar və praktiki tapşırıqlar vasitəsilə öyrənməni təmin etmişdir. Bununla yanaşı, müasir dövrdə biliklərin dinamikliyi və tələbələrin fərdi inkişaf tələbləri bu modelin sərhədlərini aşaraq daha çevik və interaktiv mühitlərə keçidi zəruri etmişdir. Onlayn təlim isə təhsilin rəqəmsallaşmış forması kimi fərdi öyrənmə sürətini, coğrafi sərhədlərin aradan qalxmasını və biliklərin qlobal paylaşımını mümkün etmişdir (Anderson, 2008, p. 22). Bu model tələbələrin öz məsuliyyətini artırmaqla yanaşı, müəllimlərin də yeni texnoloji bacarıqlar qazanmasını tələb edir.

Mövzunun aktuallığı ondan ibarətdir ki, müasir dövrdə təhsil müəssisələri tədrisin keyfiyyətini qoruyaraq həm ənənəvi, həm də onlayn metodları səmərəli şəkildə birləşdirməyə çalışırlar. Bu proses yalnız texnoloji deyil, eyni zamanda pedaqoji, sosial və psixoloji aspektlərdən də dəyərləndirilməlidir (Alzahrani, 2022, p. 9). Beləliklə, ənənəvi və onlayn təlim modellərinin müqayisəsi təhsilin gələcək inkişaf istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi baxımından mühüm elmi və praktik əhəmiyyət daşıyır (Garrison & Vaughan, 2013, p. 11).

Tədqiqat

Rəqəmsal Dövrə Tədrisin Yeni Paradigması: Ənənəvi və Onlayn Təlim Modellərinin İnkişaf Yönlü Təhlili

Rəqəmsal dövrün sürətli inkişafı təhsil sistemini köklü şəkildə dəyişdirərək, ənənəvi tədris modellərinin yenidən düşünülməsini və müasir texnoloji yanaşmalarla zənginləşdirilməsini zəruri etmişdir (Bernard, Abrami, Lou, Borokhovski, Wade, Wozney, & Huang, 2004, p. 6). İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının (İKT) tədris prosesinə inteqrasiyası yalnız təlimin formalarını deyil, həm də onun fəlsəfəsini, metodologiyasını və pedaqoji məqsədlərini transformasiya etmişdir.

Artıq tədris təkcə bilik ötürülməsi prosesi deyil, eyni zamanda biliklərin yaradılması, paylaşılması və tətbiqinə əsaslanan interaktiv bir mühit kimi dəyərləndirilir (Qasımova, 2021, s. 17).

Cədvəl 1. Rəqəmsal dövrdə ənənəvi, onlayn və hibrid təlim modellərinin effektivlik göstəricilərinin müqayisəli analizi.

Göstəricilər	Ənənəvi təlim (%)	Onlayn təlim (%)	Hibrid model (%)
Tədris materiallarının mənimsənilməsi səviyyəsi	82	76	88
Tələbə motivasiyası və iştirak faizi	79	72	85
Müəllim-tələbə qarşılıqlı əlaqəsi	91	68	87

Texnoloji bacarıqların inkişafı	64	90	92
Tədris çevikliyi və əlçatanlıq	58	95	89
Ümumi tədris səmərəliliyi	80	81	90

Mənbə: Əhmədov, A. M. (2022). Onlayn və ənənəvi tədris formalarının səmərəlilik göstəricilərinin müqayisəli təhlili. Bakı: Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti Nəşriyyatı. <https://adpu.edu.az/uploads/articles/ahmadov-onlayn-enenevi-tedris.pdf>

Cədvəl 1-də təqdim olunan göstəricilər ənənəvi, onlayn və hibrid təlim modellərinin müxtəlif aspektlər üzrə effektivliyini əks etdirir. Məlumatlar təhsil müəssisələrində aparılan sorğular və empirik müşahidələr əsasında ümumiləşdirilmişdir (Hrastinski, 2019). Nəticələr göstərir ki, ənənəvi təlim forması müəllimlə tələbə arasında birbaşa ünsiyyətin yüksək səviyyədə olması, dərs intizamının və motivasiyanın qorunması baxımından üstünlük təşkil edir (Anderson, 2008).

Cədvəl 2. Rəqəmsal təhsil mühitində ənənəvi və onlayn təlim modellərinin tələbə nailiyyətlərinə təsir edən əsas amillərin müqayisəli təhlili.

Təsir amilləri	Ənənəvi təlim üzrə təsir dərəcəsi (%)	Onlayn təlim üzrə təsir dərəcəsi (%)
Müəllimin pedaqoji bacarığı	89	74
Tədris resurslarının keyfiyyəti	78	83
Tələbənin müstəqil öyrənmə bacarığı	65	88
Rəqəmsal mühitə uyğunlaşma səviyyəsi	52	91
Dərs motivasiyası və iştirak fəallığı	84	70
Geribildirim və qiymətləndirmə mexanizmi	81	79
Təlim nəticələrinin davamlılığı	86	73

Mənbə: Həsənlı, R. E. (2020). Müasir təhsil sistemində onlayn öyrənmə mühitinin pedaqoji xüsusiyyətləri. Azərbaycan Pedaqogika Elmi Tədqiqat İnstitutu Elmi Xəbərləri, 4(2), 89–101. <https://api.gov.az/elmi-xeberler/2020>

Cədvəl 2 də ənənəvi və onlayn təlim modellərinin tələbə nailiyyətlərinə təsir edən əsas amillərin müqayisəli təhlili təqdim olunur (Həsənlı, 2020). Tədqiqat nəticələri göstərir ki, hər iki modelin təsir mexanizmi fərqli olsa da, ümumi məqsəd – tədris keyfiyyətinin və öyrənmə nəticələrinin yüksəldilməsi – baxımından bir-birini tamamlayır. Ənənəvi təlimdə müəllimin pedaqoji bacarığı (89%), motivasiya və iştirak fəallığı (84%), eləcə də təlim nəticələrinin davamlılığı (86%) aparıcı rol oynayır (Hrastinski, 2019).

Cədvəl 3. Rəqəmsal təhsil mühitində ənənəvi və onlayn təlim modellərinin tələbə məmnuniyyəti göstəriciləri üzrə müqayisəli analizi.

Göstəricilər	Ənənəvi təlim (orta bal)	Onlayn təlim (orta bal)	Fərq (±)
Tədris keyfiyyətindən ümumi məmnunluq	4.3	4.1	-0.2
Müəllimlərin interaktivliyi	4.6	4.0	-0.6
Öyrənmə mühitinin əlçatanlığı	3.8	4.7	+0.9
Fərdi öyrənmə imkanları	3.9	4.6	+0.7

Qiymətləndirmə sisteminin ədalətliliyi	4.2	4.0	-0.2
Texnoloji rahatlıq və platformaların istifadəsi	3.4	4.8	+1.4
Sosial qarşılıqlı əlaqə səviyyəsi	4.7	3.6	-1.1
Tədris prosesindən ümumi razılıq	4.5	4.3	-0.2

Mənbə: Əliyeva, L. T. (2023). Ənənəvi və virtual tədris mühitlərinin qarşılıqlı tamamlayıcılığı: Azərbaycan təhsil sistemində yeni yanaşmalar. *Təhsil və Cəmiyyət*, 9(1), 33–47.
<https://tehsilvecemiyet.az/articles/enenevi-ve-virtual-tedris>

Cədvəl 3-də təqdim olunan məlumatlar ənənəvi və onlayn təlim modellərinin tələbə məmnuniyyəti göstəriciləri əsasında müqayisəsini əks etdirir. Bu cədvəl tələbələrin təhsil mühitinə, müəllimlərin fəaliyyətinə və tədris prosesinin keyfiyyətinə münasibətini qiymətləndirməyə imkan verir. Qiymətləndirmə 5 ballıq şkala üzrə aparılmış və hər göstərici üzrə orta nəticələr müəyyən edilmişdir. Təhlil göstərir ki, ənənəvi təlim forması daha çox sosial qarşılıqlı əlaqə, müəllim-tələbə münasibətləri və motivasiya baxımından üstün mövqedədir (Sun, Tsai, Finger, Chen, & Yeh, 2008).

Rəqəmsal dövrün gətirdiyi yeniliklər təhsil sistemində yalnız texnoloji deyil, həm də metodoloji və sosial dəyişikliklərə səbəb olmuşdur. Müasir tədris mühitində müəllim artıq bilik ötürən deyil, öyrənmə prosesini yönləndirən və fərdi potensialı inkişaf etdirən bir bələdçi rolunu oynayır (Kirtman, 2009). Bu baxımdan, ənənəvi və onlayn təlim modellərinin vəhdəti, pedaqoji yanaşmaların yenilənməsi və tədrisin şəxsiyyətyönümlü istiqamətə keçidi zərurətə çevrilmişdir (Kirtman, 2009).

Nəticə

Rəqəmsal dövrdə təhsil sisteminin inkişafı ənənəvi və onlayn təlim modellərinin qarşılıqlı inteqrasiyasına əsaslanmalıdır. Tədrisin gələcəyi sadəcə texnoloji alətlərin istifadəsində deyil, həm də öyrənmə fəlsəfəsinin dəyişməsidir. Müasir pedaqoji yanaşma tələbəni passiv dinləyicidən aktiv iştirakçıya çevirir, müəllimi isə məlumat ötürən deyil, öyrənmə prosesinin bələdçisi rolunda təqdim edir.

Aparılan müqayisələr və təhlillər göstərir ki, ənənəvi təlim sosial ünsiyyət, motivasiya və emosional əlaqə baxımından vacib üstünlüklərə malikdir, onlayn təlim isə çeviklik, fərdiləşdirmə və qlobal resurslara çıxış imkanları ilə fərqlənir. Hibrid model bu iki istiqaməti sintez edərək həm tədrisin keyfiyyətini, həm də tələbə məmnunluğunu artırır.

Rəqəmsal transformasiya təhsildə yalnız texnoloji yenilik deyil, həm də mədəni, sosial və pedaqoji modernləşmə prosesidir. Gələcək təhsil strategiyaları innovasiya və humanizmin, rəqəmsal çeviklik və pedaqoji ənənənin harmoniyasına əsaslanmalıdır. Beləliklə, yeni tədris paradigması — ənənəvi bilik sisteminin dəyərləri ilə rəqəmsal dünyanın imkanlarını birləşdirən model — XXI əsrin tələblərinə cavab verən dayanıqlı, inklüziv və şəxsiyyətyönümlü təhsil sisteminin formalaşmasına xidmət edir.

Ədəbiyyat

1. Əhmədov, A. M. (2022). Onlayn və ənənəvi tədris formalarının səmərəlilik göstəricilərinin müqayisəli təhlili. Bakı: Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti Nəşriyyatı.
<https://adpu.edu.az/uploads/articles/ahmadov-onlayn-enenevi-tedris.pdf>
2. Əliyeva, L. T. (2023). Ənənəvi və virtual tədris mühitlərinin qarşılıqlı tamamlayıcılığı: Azərbaycan təhsil sistemində yeni yanaşmalar. *Təhsil və Cəmiyyət*, 9(1), 33–47.
<https://tehsilvecemiyet.az/articles/enenevi-ve-virtual-tedris>
3. Həsənlı, R. E. (2020). Müasir təhsil sistemində onlayn öyrənmə mühitinin pedaqoji xüsusiyyətləri. *Azərbaycan Pedaqogika Elmi Tədqiqat İnstitutu Elmi Xəbərləri*, 4(2), 89–101.
<https://api.gov.az/elmi-xeberler/2020>
4. Qasımova, S. N. (2021). Rəqəmsal tədris texnologiyaları və onların ali təhsildə tətbiqi: ənənəvi və distant təlimin inteqrasiyası. *Təhsil Problemləri Jurnalı*, 6(3), 45–57.

- <https://tpj.edu.az/articles/digital-learning-integration>
5. Means, B., Toyama, Y., Murphy, R., Bakia, M., & Jones, K. (2010). Evaluation of evidence-based practices in online learning: A meta-analysis and review of online learning studies. U.S. Department of Education. <https://www.ed.gov/media/document/evaluation-of-evidence-based-practices-online-learning-meta-analysis-and-review-of-online-learning-studies-revised-september-2010-107159.pdf>
 6. Kirtman, L. (2009). Online Versus In-Class Courses: An Examination of Differences in Learning Outcomes. ERIC. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ858508.pdf>
 7. Alzahrani, M. (2022). Lessons Learned From Faculty's Perspectives: Comparing Traditional & Online Learning Implications During the Pandemic. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/21582440221091720>
 8. Garrison, D. R., & Vaughan, N. D. (2013). *Blended Learning in Higher Education: Framework, Principles, and Guidelines*. San Francisco: Jossey-Bass. <https://www.wiley.com/en-us/Blended+Learning+in+Higher+Education:+Framework,+Principles,+and+Guidelines-p-9780787996121>
 9. Anderson, T. (Ed.). (2008). *The Theory and Practice of Online Learning* (2nd ed.). Edmonton: AU Press. <https://www.aupress.ca/books/120146-the-theory-and-practice-of-online-learning/>
 10. Hrastinski, S. (2019). *What Do We Mean by Blended Learning?* *TechTrends*, 63(5), 564–569. <https://doi.org/10.1007/s11528-019-00375-5>
 11. Bernard, R. M., Abrami, P. C., Lou, Y., Borokhovski, E., Wade, C. A., Wozney, L., ... & Huang, B. (2004). *How does distance education compare with classroom instruction? A meta-analysis of the empirical literature.* *Review of Educational Research*, 74(3), 379–439. <https://doi.org/10.3102/0034654307400337>
 12. Sun, P. C., Tsai, R. J., Finger, G., Chen, Y. Y., & Yeh, D. (2008). *What drives a successful e-Learning? An empirical investigation of the critical factors influencing learner satisfaction.* *Computers & Education*, 50(4), 1183–1202. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2006.11.007>

Daxil oldu: 03.04.2025

Qəbul edildi: 12.09.2025